

Jolanta Rafał-Łuniewska

**Osoby wspierające kształcenie specjalne
- kogo zatrudnić?**

Osoby wspierające kształcenie specjalne - kogo zatrudnić?

Zmiany aktów prawnych, które miały miejsce w ostatnich miesiącach, w znaczący sposób wpłynęły na organizację kształcenia specjalnego w szkołach ogólnodostępnych.

Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 24 lipca 2015 r. *w sprawie warunków organizowania kształcenia, wychowania i opieki dla dzieci i młodzieży niepełnosprawnych, niedostosowanych społecznie i zagrożonych niedostosowaniem społecznym* (Dz. U. poz. 1113) zastąpiło obowiązujące do tej pory Rozporządzenia Ministra Edukacji Narodowej z dnia 17 listopada 2010 r.: *w sprawie warunków organizowania kształcenia, wychowania i opieki dla dzieci i młodzieży niepełnosprawnych oraz niedostosowanych społecznie w specjalnych przedszkolach, szkołach i oddziałach oraz ośrodkach* (Dz. U. z 2014 r. poz. 392) oraz *w sprawie warunków organizowania kształcenia, wychowania i opieki dla dzieci i młodzieży niepełnosprawnych oraz niedostosowanych społecznie w przedszkolach, szkołach i oddziałach ogólnodostępnych lub integracyjnych* (Dz. U. z 2014 r. poz. 414). Oba akty tracą moc z dniem 1 września 2015 r.

Rozporządzenie weszło w życie z dniem 1 września 2015 r., z wyjątkiem § 7 ust. 2-6, które wchodzi w życie z dniem 1 stycznia 2016 r.

Na mocy rozporządzenia wprowadzono obowiązek dodatkowego zatrudniania nauczycieli posiadających kwalifikacje w zakresie pedagogiki specjalnej w celu współorganizowania kształcenia uczniów niepełnosprawnych, specjalistów, asystenta, o którym mowa w art. 7 ust. 1e ustawy o systemie oświaty (w przypadku klas I-III szkoły podstawowej), lub pomocy nauczyciela, w przedszkolach, innych formach wychowania przedszkolnego i szkołach ogólnodostępnych, w których kształceniem specjalnym są objęci uczniowie posiadający orzeczenie o potrzebie kształcenia specjalnego wydane ze względu na autyzm, w tym zespół Aspergera, lub niepełnosprawności sprzężone. **Zapis ten obowiązuje od 1 stycznia 2016 r.** Rozporządzenie to umożliwia także, za zgodą organu prowadzącego, zmniejszenie liczby dzieci w oddziale integracyjnym przedszkola lub liczby uczniów w oddziale integracyjnym szkoły w stosunku do liczby określonej obecnie w przepisach wydanych na podstawie art. 60 ust. 2 ustawy o systemie oświaty.

Obowiązek zatrudnienia dodatkowych osób wspierających organizację kształcenia specjalnego

W przypadku jednostek oświatowych organizujących kształcenie specjalne w formie integracji, zachowano dotychczasowe rozwiązanie ustanawiające obowiązek zatrudniania w tych jednostkach dodatkowo nauczycieli posiadających kwalifikacje w zakresie pedagogiki specjalnej w celu współorganizowania kształcenia integracyjnego (§ 7 ust. 1 rozporządzenia). W przypadku ogólnodostępnych jednostek oświatowych, w których organizowane jest kształcenie specjalne uczniów posiadających orzeczenie wydane ze względu na autyzm, w tym zespół Aspergera, lub niepełnosprawności sprzężone od 1 stycznia 2016 r., wprowadzono **obowiązek zatrudnienia** dodatkowo osób wspierających kształcenie specjalne (§7 ust. 2 rozporządzenia). Uznano, że uczniowie z takimi deficytami potrzebują wsparcia ze strony osoby, która ułatwi im funkcjonowanie w grupie rówieśniczej oraz realizację

obowiązku nauki. Zapis ten obliguje dyrektora przedszkola, szkoły innej placówki, gdzie organizowane jest kształcenie specjalne do zatrudnienia dodatkowej osoby nawet, gdy nie jest to zawarte w orzeczeniu o potrzebie kształcenia specjalnego.

Krótką charakterystyka niepełnosprawności, o których mowa w rozporządzeniu:

Uczeń z autyzmem, w tym z zespołem Aspergera, inaczej przetwarza bodźce, jakich dostarcza mu otoczenie, bywa nadwrażliwy na dźwięk, dotyk. Czasem nie komunikuje się. W związku z tym, jego zachowanie w grupie rówieśniczej może być trudne i w znaczący sposób wpływać na przebieg procesu wychowawczego i dydaktycznego w zespole klasowym. Obecność dodatkowej osoby, która dobrze zna potrzeby ucznia, pozwoli na właściwe reagowanie na jego zachowanie i daje poczucie bezpieczeństwa wszystkim uczniom obecnym w miejscach, w których odbywa się kształcenie.

Uczeń z **niepełnosprawnością sprzężoną** niesłyszący lub słabosłyszący, niewidomy lub słabowidzący, posiadających dodatkowo niepełnosprawność ruchową, niepełnosprawność intelektualną albo autyzm. Organizacja kształcenia specjalnego tych uczniów musi uwzględniać wiele ich zróżnicowanych potrzeb rozwojowych i edukacyjnych. Obecność dodatkowej osoby w oddziale zapewni sprawniejszą organizację bieżącej pracy. Korzyści z wprowadzenia tego rozwiązania będą zauważalne także dla pozostałych uczniów w oddziałach, do których uczęszczają uczniowie z ww. niepełnosprawnościami. To także szansa na uczenie się poprzez obserwację modelowych zachowań wspierających.

Osobą zatrudnioną w celu wspierania realizacji kształcenia specjalnego w ogólnodostępnych jednostkach oświatowych uczniów z autyzmem, w tym z zespołem Aspergera, oraz dziecka z niepełnosprawnościami sprzężonymi, może być:

- nauczyciel posiadający kwalifikacje w zakresie pedagogiki specjalnej współorganizujący kształcenie tego dziecka,
- specjalista np.: psycholog, pedagog, logopeda, rehabilitant,
- w przypadku klas I-III szkoły podstawowej, asystent nauczyciela, lub pomoc nauczyciela.

Dobór osoby powinien być dokonany z uwzględnieniem zaleceń zawartych w orzeczeniu o potrzebie kształcenia specjalnego danego dziecka oraz na podstawie wnikliwej analizy potrzeb ucznia.

W Rozporządzeniu zachowano rozwiązanie, zgodnie z którym, to dyrektor szkoły lub przedszkola kierując się zapisami w IPET-cie, indywidualnymi potrzebami rozwojowymi i edukacyjnymi oraz możliwościami psychofizycznymi uczniów objętych kształceniem specjalnym wyznacza zajęcia, które będą realizowane przez nauczycieli posiadających kwalifikacje w zakresie pedagogiki specjalnej wspólnie z innymi nauczycielami lub w których nauczyciele ci będą uczestniczyć (§ 7 ust. 5 rozporządzenia).

Dyrektor wyznacza wymiar i sposób organizacji:

- zajęć edukacyjnych,
- zintegrowanych działań,

- **zintegrowanych zajęć określonych w indywidualnym programie edukacyjno – terapeutycznym.**

Ten zapis czyni dyrektora odpowiedzialnym za skuteczność działań podejmowanych przez nauczycieli współorganizujących kształcenie specjalne. Rozporządzenie §7 ust. 5.

Dyrektor przedszkola lub szkoły, a w przypadku innej formy wychowania przedszkolnego prowadzonej przez osobę prawną niebędącą jednostką samorządu terytorialnego lub osobę fizyczną – osoba kierująca inną formą wychowania przedszkolnego, uwzględniając indywidualne potrzeby rozwojowe i edukacyjne oraz możliwości psychofizyczne uczniów niepełnosprawnych, niedostosowanych społecznie oraz zagrożonych niedostosowaniem społecznym, wyznacza zajęcia edukacyjne oraz zintegrowane działania i zajęcia, określone w programie, realizowane wspólnie z innymi nauczycielami przez nauczycieli, posiadających kwalifikacje w zakresie kształcenia specjalnego lub w których nauczyciele ci uczestniczą. Także w przypadku zatrudnienia **specjalisty lub pomocy nauczyciela, zadania dla nich określa dyrektor, kierując się indywidualnymi potrzebami uczniów wynikającymi z zaleceń zawartych w orzeczeniu oraz wielospecjalistycznej oceny poziomu funkcjonowania ucznia** (§ 7 ust. 6 rozporządzenia).

Rozporządzenie §7 ust. 6. Specjaliści i pomoc nauczyciela realizują zadania wyznaczone przez dyrektora przedszkola lub szkoły, a w przypadku innej formy wychowania przedszkolnego prowadzonej przez osobę prawną niebędącą jednostką samorządu terytorialnego lub osobę fizyczną – osobę kierującą inną formą wychowania przedszkolnego.

Korzyści z wprowadzenia obowiązku zatrudniania dodatkowych osób wspierających organizację kształcenia specjalnego w szkołach i przedszkolach ogólnodostępnych, będą odczuwalne dla całego środowiska szkolnego i są niepowtarzalną okazją dla przełamania barier, wobec upowszechnienia edukacji włączającej w tych jednostkach.

Zadania kadry pracującej z dziećmi z niepełnosprawnością w szkole ogólnodostępnej:

Nauczyciel i pedagog specjalny w szkole ogólnodostępnej

Nauczyciele zatrudniani w szkołach ogólnodostępnych powinni posiadać kwalifikacje zawodowe przewidziane do nauczania określonego przedmiotu w danym typie szkoły. Jeżeli do klasy ogólnodostępnej trafia uczeń niepełnosprawny, to nie jest wymagane, aby nauczyciel dydaktyk uzupełniał kwalifikacje zawodowe poprzez ukończenie studiów podyplomowych czy kursu kwalifikacyjnego z pedagogiki specjalnej. Bywa, że dziecko, z powodu swojej niepełnosprawności i wynikających z niej problemów w funkcjonowaniu w roli ucznia, potrzebuje systematycznego i specjalistycznego wsparcia. W przedszkolach i szkołach ogólnodostępnych można zatrudniać dodatkowo nauczycieli posiadających kwalifikacje w zakresie pedagogiki specjalnej w celu współorganizowania kształcenia uczniów niepełnosprawnych. **Wymaga to jednak zgody organu prowadzącego.** Wskazane byłoby wówczas zatrudnienie osoby, która ma przygotowanie w zakresie pedagogiki specjalnej, zgodnej z rodzajem niepełnosprawności ucznia. Dzięki temu możliwe będzie udzielenie optymalnej pomocy, z uwzględnieniem wyzwań rozwojowych ucznia. Może się zdarzyć, że w klasie ogólnodostępnej będzie dwoje uczniów z różnego rodzaju niepełnosprawnością. Dyrektor szkoły powinien zdecydować wówczas, jaki specjalista z zakresu pedagogiki specjalnej będzie najodpowiedniejszy, w kontekście zaspokojenia potrzeb uczniów.

Specjaliści – psycholog, pedagog, logopeda, rehabilitant

Do najczęściej zatrudnianych w szkole specjalistów należy zaliczyć: psychologów, pedagogów, logopedów i nauczycieli terapii pedagogicznej. Zadania tych specjalistów określa cytowane już *Rozporządzenie z 30 kwietnia 2013r.*¹

PSYCHOLOG I PEDAGOG

§ 23. Do zadań pedagoga i psychologa w przedszkolu, szkole i placówce należy w szczególności:

- 1) prowadzenie badań i działań diagnostycznych uczniów, w tym diagnozowanie indywidualnych potrzeb rozwojowych i edukacyjnych oraz możliwości psychofizycznych uczniów w celu określenia przyczyn niepowodzeń edukacyjnych oraz wspierania mocnych stron uczniów;
- 2) diagnozowanie sytuacji wychowawczych w przedszkolu, szkole lub placówce w celu rozwiązywania problemów wychowawczych oraz wspierania rozwoju uczniów;
- 3) udzielanie pomocy psychologiczno-pedagogicznej w formach odpowiednich do rozpoznanych potrzeb;
- 4) podejmowanie działań z zakresu profilaktyki uzależnień i innych problemów dzieci i młodzieży;
- 5) minimalizowanie skutków zaburzeń rozwojowych, zapobieganie zaburzeniom zachowania oraz inicjowanie różnych form pomocy w środowisku szkolnym i pozaszkolnym uczniów;
- 6) inicjowanie i prowadzenie działań mediacyjnych i interwencyjnych w sytuacjach kryzysowych;
- 7) pomoc rodzicom i nauczycielom w rozpoznawaniu i rozwijaniu indywidualnych możliwości, predyspozycji i uzdolnień uczniów;
- 8) wspieranie nauczycieli, wychowawców grup wychowawczych i innych specjalistów w udzielaniu pomocy psychologiczno-pedagogicznej.

LOGOPEDA

§ 24. Do zadań logopedy w przedszkolu, szkole i placówce należy w szczególności:

- 1) diagnozowanie logopedyczne, w tym prowadzenie badań przesiewowych w celu ustalenia stanu mowy uczniów;
- 2) prowadzenie zajęć logopedycznych oraz porad i konsultacji dla uczniów i rodziców w zakresie stymulacji rozwoju mowy uczniów i eliminowania jej zaburzeń;
- 3) podejmowanie działań profilaktycznych zapobiegających powstawaniu zaburzeń komunikacji językowej we współpracy z rodzicami uczniów;
- 4) wspieranie nauczycieli, wychowawców grup wychowawczych i innych specjalistów w udzielaniu pomocy psychologiczno-pedagogicznej.

¹ *Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 30 kwietnia 2013 r. w sprawie zasad udzielania i organizacji pomocy psychologiczno-pedagogicznej w publicznych przedszkolach, szkołach i placówkach* ([Dz.U. 2013 poz. 532](#))

NAUCZYCIEL TERAPII PEDAGOGICZNEJ

§ 26. Do zadań terapeuty pedagogicznego należy w szczególności:

- 1) prowadzenie badań i działań diagnostycznych uczniów z zaburzeniami i odchyleniami rozwojowymi lub specyficznymi trudnościami w uczeniu się;
- 2) prowadzenie zajęć korekcyjno-kompensacyjnych oraz innych zajęć o charakterze terapeutycznym;
- 3) podejmowanie działań profilaktycznych zapobiegających niepowodzeniom edukacyjnym uczniów, we współpracy z rodzicami uczniów;
- 4) wspieranie nauczycieli, wychowawców grup wychowawczych i innych specjalistów w udzielaniu pomocy psychologiczno-pedagogicznej.

Każda z tych osób musi posiadać odpowiednie kwalifikacje do świadczenia pracy w placówce oświatowej, np. niezbędne jest przygotowanie pedagogiczne rehabilitanta zatrudnionego w szkole dla uczniów z niepełnosprawnością ruchową.

Dobór specjalisty powinien być uzależniony od wskazań w orzeczeniu oraz rodzaju zajęć, jakie ma on prowadzić w ramach rewalidacji. Zatrudnienie specjalisty powinno nastąpić w porozumieniu z organem prowadzącym.

Ważny z punktu widzenia wsparcia merytorycznego dla specjalistów i nauczycieli w szkole jest także zapis z *ww. Rozporządzenia*

§ 27. Wsparcie merytoryczne dla nauczycieli, wychowawców grup wychowawczych i specjalistów udzielających pomocy psychologiczno-pedagogicznej w przedszkolu, szkole i placówce zapewniają poradnie oraz placówki doskonalenia nauczycieli.

Nauczyciel-cień/terapeuta cień²

W ramach dodatkowego zatrudniania nauczycieli posiadających kwalifikacje w zakresie pedagogiki specjalnej o czym stanowi ww. rozporządzenie istnieje możliwość zatrudnienia nauczyciela – cienia.

Dla ucznia z autyzmem może on pełnić ważną rolę. Jednak warto zwrócić uwagę, że **nie każdy uczeń z autyzmem wymaga takiej asystentury**. Zależy to od poziomu jego funkcjonowania i wyników wielospecjalistycznej oceny funkcjonowania dokonanej na terenie szkoły przez zespół tworzący IPET.

Nauczyciel-cień wspomaga integrację ucznia ze środowiskiem osób pełnosprawnych. Uczy rówieśników prawidłowych zachowań ułatwiających wchodzenie w wielopłaszczyznowe interakcje, utrwała i generalizuje umiejętności zdobyte w szkole i domu. Należy zaznaczyć, iż proces włączania osób autystycznych w grupę rówieśniczą jest bardzo powolny i zależy od wielu czynników. Wszystkie kroki muszą być przemyślane i z góry zaplanowane. Szansą na efektywny rozwój osoby niepełnosprawnej jest zintegrowanie oddziaływań terapeutyczno-edukacyjnych wszystkich środowisk, w których ona przebywa. Do określenia „terapeuta-cień” synonimami mogą być określenia: nauczyciel-cień, asystent-cień, osobisty terapeuta dziecka. Bez względu na nazwę wszyscy oni pełnią jedną funkcję – są „advokatami” uczniów, którzy z uwagi na swoje zaburzenie nie są w stanie w czytelny i jasny sposób zakomunikować

² Jolanta Rafał-Łuniewska Na czym polega wspomaganie dziecka z autyzmem przez terapeutę-cienia? ORE, Warszawa 2015.

swoich potrzeb i myśli. Ich pracy przyświeca ten sam cel, wyposażenie ucznia z niepełnosprawnością w takie umiejętności, które pozwolą na zdobycie jak największej samodzielności. Proces włączania osób autystycznych w grupę rówieśniczą jest bardzo powolny i zależy od wielu czynników. Wszystkie kroki muszą być przemyślane i z góry zaplanowane. Szansą na efektywny rozwój osoby z autyzmem jest zintegrowanie oddziaływań terapeutyczno– edukacyjnych wszystkich środowisk, w których ona przebywa. Tylko podejście holistyczne osób pracujących z dzieckiem autystycznym może przynieść oczekiwane rezultaty i zniwelować ewentualne szkody płynące z niejednolitego oddziaływania na dziecko.

Zadania terapeuty-cienia/nauczyciela-cienia/asystenta-cienia przebywającego z dzieckiem autystycznym w klasie można rozdzielić na kilka płaszczyzn.

Pierwsza z nich to praca z nauczycielami i rodzicami oraz praca z dzieckiem, nie zapominając o kontekście relacji z klasą.

Warunkiem efektywnej pracy jest określenie na początku zasad współpracy między asystentem, a nauczycielem prowadzącym, ewentualnie nauczycielem wspomagającym.

Drugą płaszczyzną działania terapeuty-cienia jest praca z dzieckiem autystycznym w klasie.

Praca asystenta-cienia z dzieckiem ma na celu niwelowanie deficytów jakie łączą się z tym zaburzeniem, a określone są w kryterium diagnostycznym DSM IV:

1. jakościowe zaburzenia interakcji społecznych,
2. jakościowe zaburzenia w komunikowaniu się,
3. ograniczone, powtarzające się i stereotypowe wzorce zachowań, zainteresowań i aktywności.

Wszystkie zadania terapeuty w dużej mierze zależą do tego, na jakim poziomie funkcjonowania jest dziecko, z czym sobie radzi, a z czym ma problemy.

Terapeuta –cień poprzez ćwiczenia wykonywane w domu z dzieckiem kształtuje nowe umiejętności, które następnie powtarza, utrwała w szkole. Jednocześnie obserwując dziecko w środowisku szkolnym jest w stanie określić jego deficyty w dostosowaniu się do danego otoczenia. Takiej możliwości nie ma prowadząc terapię jedynie w warunkach domowych. Jednocześnie nie istnieje taka możliwość, aby nauczyciele w szkole pracowali z dzieckiem autystycznym w taki sposób jak *nauczyciel -cień*, chociażby ze względu na brak czasu i konieczność pracy z dużą grupą dzieci wymagającą równie indywidualnego podejścia.

Warto, aby osoba, która chce być *nauczycielem-cieniem* posiadała:

1. wykształcenie obejmujące wiedzę w zakresie oligofrenopedagogiki,
2. szczegółową wiedzę na temat danego zaburzenia i rozumienie inności zachowań uczniów z autyzmem,
3. znajomość metod terapii, edukacji i rehabilitacji osób niepełnosprawnych,
4. szeroko rozumiane umiejętności komunikacyjne i zdolności empatyczne,

5. znajomość hierarchii potrzeb dziecka i umiejętności prakseologiczne (umiejętność osiągnięcia założonych celów).

Pomoc nauczyciela

Przepisy prawa oświatowego przewidują możliwość, w określonych sytuacjach, zatrudnienia w przedszkolu lub szkole pomocy nauczyciela. Obligatoryjnie pomoc nauczyciela zatrudnia się w przedszkolu specjalnym, w szkołach specjalnych i w szkołach ogólnodostępnych z oddziałami specjalnymi dla dzieci/uczniów z upośledzeniem umysłowym w stopniu umiarkowanym i znacznym, z niepełnosprawnością ruchową, z autyzmem i z niepełnosprawnościami sprzężonymi. W uzasadnionych przypadkach, za zgodą organu prowadzącego, pomoc nauczyciela można zatrudnić również w szkołach integracyjnych i ogólnodostępnych z oddziałami integracyjnymi.

W szczególnych sytuacjach, podyktowanych rodzajem niepełnosprawności ucznia, może pojawić się konieczność zapewnienia mu dodatkowej pomocy. Dyrektor przedszkola/ szkoły ogólnodostępnej powinien wówczas uzgodnić z organem prowadzącym zasadność zatrudnienia pomocy nauczyciela. Od pomocy nauczyciela nie jest wymagane przygotowanie pedagogiczne; stanowisko: **pomoc nauczyciela zaliczane jest do grupy pracowników pomocniczych i obsługi**. Dyrektor przedszkola lub szkoły ustala zajęcia, w których ze względu na indywidualne potrzeby rozwojowe i edukacyjne oraz możliwości psychofizyczne uczniów niepełnosprawnych uczestniczy pomoc nauczyciela.

Pomoc nauczyciela realizuje zadania organizacyjne, techniczne. Pomaga uczniom z niepełnosprawnością w czynnościach przygotowujących do określonych zadań realizowanych na lekcji czy czynnościach samoobsługowych. Wspiera nauczyciela w organizacji ćwiczeń, doświadczeń fizycznych, chemicznych, organizowaniu stanowiska pracy itd. **Szczegółowy zakres obowiązków pomocy nauczyciela opracowywany jest dla konkretnej osoby, stosownie do pojawiających się potrzeb i zadań.**

Asystent nauczyciela i wychowawcy świetlicy

W szkołach podstawowych, zgodnie z nowymi przepisami oświatowymi³, pojawiła się możliwość zatrudnienia osób wspierających nauczycieli uczących w klasach I–III oraz wychowawców świetlicy w realizacji ich obowiązków. Jest to nowe stanowisko pracy – **asystent nauczyciela lub asystent wychowawcy świetlicy**. Zadaniem asystenta jest wspomaganie nauczycieli w prowadzeniu zajęć dydaktycznych, wychowawczych i opiekuńczych lub wspieranie wychowawcy świetlicy. Asystent wykonuje swoją pracę w porozumieniu i pod kontrolą nauczyciela/wychowawcy świetlicy. Takie rozwiązanie pozwala na zintensyfikowanie opieki nad uczniami, ułatwia też proces indywidualizowania oddziaływań.

Asystent nauczyciela oraz asystent wychowawcy świetlicy muszą mieć wykształcenie co najmniej na poziomie wymaganym do zajmowania stanowiska nauczyciela w szkole podstawowej oraz posiadać kwalifikacje pedagogiczne. Asystenci nie są jednak pracownikami pedagogicznymi; są zatrudnieni na stanowiskach niepedagogicznych (na

³ Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 24 lipca 2015 r. w sprawie warunków organizowania kształcenia, wychowania i opieki dla dzieci i młodzieży niepełnosprawnych, niedostosowanych społecznie i zagrożonych niedostosowaniem społecznym (Dz. U. 2015 poz. 1113)

zasadach określonych w Kodeksie pracy) i realizują swoje zadania pod kierunkiem nauczyciela lub wychowawcy świetlicy. Asystentowi nie powierza się realizowania zadań z zakresu pedagogiki specjalnej. Takie obowiązki mogą być realizowane tylko przez dodatkowo zatrudnionego w tym celu nauczyciela, posiadającego wymagane kwalifikacje z zakresu pedagogiki specjalnej. Szczegółowy zakres obowiązków nauczyciela/wychowawcy świetlicy określa dyrektor szkoły, biorąc pod uwagę potrzeby ucznia czy/i zespołu klasowego oraz sugestie nauczyciela lub wychowawcy świetlicy.

Asystent osoby niepełnosprawnej

Osoby niepełnosprawne, posiadające orzeczenie o niepełnosprawności bądź o stopniu niepełnosprawności, wydane przez powiatowe zespoły ds. orzekania o niepełnosprawności, mogą korzystać z pomocy asystenta. Usługa ta nie jest uregulowana przepisami oświatowymi; specjalistyczne usługi opiekuńcze przyznawane są w ramach przepisów polityki społecznej i finansowane ze środków pomocy społecznej. Jeśli specjalistyczne usługi opiekuńcze zostaną przyznane w celu wsparcia funkcjonowania dziecka niepełnosprawnego na terenie szkoły lub przedszkola, dyrektor placówki powinien określić warunki, na jakich osoba realizująca ww. usługi będzie przebywać na terenie placówki i w jakim zakresie służyć będzie dziecku pomocą.

Asystent osoby niepełnosprawnej nie jest pracownikiem szkoły, ale może na jej terenie realizować zadania związane ze wspomaganiem ucznia niepełnosprawnego. Asystent nie może wchodzić w kompetencje nauczyciela, zastępować go ani wyręczać, jest pracownikiem niepedagogicznym, który nie musi mieć specjalistycznego przygotowania. Działania asystenta powinny być dostosowane do potrzeb konkretnego ucznia, uwzględniać specyfikę jego funkcjonowania. Wskazane jest, aby dyrektor szkoły, w porozumieniu z rodzicami/prawnymi opiekunami ucznia i nauczycielami, określił zakres zadań asystenta na terenie szkoły. Stanowisko asystenta ucznia z niepełnosprawnością nie zostało wprost opisane w przepisach obowiązującego prawa. Jednocześnie ustawodawca nie uniemożliwia korzystania z takiej formy wsparcia. W praktyce asystent może zafunkcjonować na podstawie porozumienia jednostki organizacyjnej, przedstawicieli pomocy społecznej i szkoły. Ośrodek pomocy społecznej może przyznać dziecku tzw. specjalistyczne usługi opiekuńcze. Usługi te są jedną z form wsparcia wynikającą z ustawy o pomocy społecznej⁴, dedykowaną m.in. dzieciom z niepełnosprawnościami. **Zakres czynności zaliczanych do specjalistycznych usług opiekuńczych jest szeroki i obejmuje m.in. pomoc w codziennym funkcjonowaniu.** Usługi mogą być świadczone także w miejscu pobierania nauki przez dziecko. W sytuacji, w której dziecku przyznane zostaną specjalistyczne usługi opiekuńcze, obejmujące wsparcie w funkcjonowaniu w szkole, dyrektor szkoły powinien określić zasady przebywania osoby realizującej te usługi na terenie szkoły. W praktyce usługi sprowadzają się do pomocy dziecku podczas przerw, posiłków czy w toalecie. Zakres dozwolonych usług oraz czynności, których asystent nie będzie mógł wykonywać w szkole (np. zarezerwowanych do kompetencji nauczyciela), powinien następnie zostać przedstawiony rodzicowi dziecka. W opisanym powyżej mechanizmie współpraca pomiędzy ośrodkiem pomocy społecznej, przyznającym usługę, dyrektorem szkoły, wyrażającym zgodę na świadczenie usług na terenie szkoły i doprecyzującym ramy udzielania wsparcia oraz rodzicem może doprowadzić do skutecznego udzielenia pomocy dziecku w jego funkcjonowaniu w szkole, pomimo braku

⁴ Ustawa z dnia 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej z późn. zm. (Dz.U. z 2015r., poz.163).

szczegółowych przepisów określających instytucję asystenta ucznia. Działanie takie jest dopuszczalne w świetle obowiązującego prawa, wymaga jednak gotowości do współpracy instytucji działających w ramach różnych aktów prawnych.

Rozwiązania wynikające z rozporządzenia⁵ w odniesieniu do uczniów z innymi niepełnosprawnościami

W przypadku uczniów posiadających orzeczenie wydane ze względu na inne niepełnosprawności niż określone w §7 ust.2 rozporządzenia, dla których kształcenie specjalne organizuje ogólnodostępna jednostka oświatowa:

- zachowano zasadę możliwości zatrudnienia nauczycieli posiadających kwalifikacje w zakresie pedagogiki specjalnej w celu współorganizowania kształcenia specjalnego dzieci niepełnosprawnych, niedostosowanych społecznie lub zagrożonych niedostosowaniem społecznym, a umożliwiono zatrudnienie dodatkowo w tych jednostkach systemu oświaty specjalistów, asystenta nauczyciela, o którym mowa w art. 7 ust. 1e ustawy o systemie oświaty (w przypadku klas I-III szkoły podstawowej) lub pomocy nauczyciela. W obu przypadkach wymagana jest zgoda organu prowadzącego (§ 7 ust. 3 rozporządzenia). Podstawowe zadania nauczycieli zatrudnionych do współorganizowania kształcenia specjalnego, określone zostały w §7 ust. 4 rozporządzenia.

Rozporządzenie § 7 ust. 4 brzmi:

Zatrudnieni dodatkowo nauczyciele posiadający kwalifikacje z zakresu pedagogiki specjalnej:

- 1) prowadzą wspólnie z innymi nauczycielami zajęcia edukacyjne oraz wspólnie z innymi nauczycielami i specjalistami realizują zintegrowane działania i zajęcia, określone w programie;
- 2) prowadzą wspólnie z innymi nauczycielami i specjalistami pracę wychowawczą z uczniami niepełnosprawnymi, niedostosowanymi społecznie oraz zagrożonymi niedostosowaniem społecznym;
- 3) uczestniczą, w miarę potrzeb, w zajęciach edukacyjnych prowadzonych przez nauczycieli oraz w zintegrowanych działaniach i zajęciach, określonych w programie, realizowanych przez nauczycieli i specjalistów;
- 4) udzielają pomocy nauczycielom prowadzącym zajęcia edukacyjne oraz nauczycielom i specjalistom realizującym zintegrowane działania i zajęcia, określone w programie, w doborze form i metod pracy z uczniami niepełnosprawnymi, niedostosowanymi społecznie oraz zagrożonymi niedostosowaniem społecznym.

Najistotniejsze tezy dla organizacji kształcenia specjalnego:

⁵ Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 24 lipca 2015 r. w sprawie warunków organizowania kształcenia, wychowania i opieki dla dzieci i młodzieży niepełnosprawnych, niedostosowanych społecznie i zagrożonych niedostosowaniem społecznym (Dz. U. 2015 poz. 1113)

Kształcenie specjalne może być prowadzone w przedszkolach i szkołach ogólnodostępnych, przedszkolach i szkołach lub oddziałach integracyjnych, przedszkolach i szkołach lub oddziałach specjalnych, lub innych formach wychowania przedszkolnego i ośrodkach, o których mowa w art. 5 pkt 2 ustawy. Wybór odpowiedniej szkoły dla ucznia objętego kształceniem specjalnym należy do rodziców (art. 71 b ust.1 ustawy)⁶;

- Szkoła/przedszkole, które organizuje kształcenie specjalne jest zobowiązana zaplanować i zrealizować skuteczne działania dostosowane do indywidualnych potrzeb ucznia i zaleceń zawartych w orzeczeniu, w sześciu obszarach (§5 ust. 1 rozporządzenia)⁷;
- Uczniowi objętemu kształceniem specjalnym dostosowuje się odpowiednio program wychowania przedszkolnego i program nauczania do indywidualnych potrzeb rozwojowych i edukacyjnych oraz możliwości psychofizycznych ucznia na podstawie IPET-u (art. 71b, ust.2 ustawy)⁸;
- Od 1 stycznia 2016r. przedszkole/szkoła ogólnodostępna, w której kształceniem specjalnym objęci są uczniowie posiadający orzeczenie ze względu na autyzm, w tym zespół Aspergera, lub niepełnosprawności sprzężone ma obowiązek zatrudniać osoby wspierające organizację kształcenia specjalnego z odpowiednim przygotowaniem i kwalifikacjami. Uwzględniając zalecenia zawarte w orzeczeniu osobami tymi mogą być: nauczyciel posiadający kwalifikacje w zakresie pedagogiki specjalnej, asystent lub pomoc nauczyciela (§7 ust.2 rozporządzenia). Natomiast dla uczniów z innymi niepełnosprawnościami, jeżeli tak stanowi orzeczenie o potrzebie kształcenia specjalnego, dodatkowych specjalistów zatrudnia się za zgodą organu prowadzącego.
- Dwa razy w roku dokonywana jest wielospecjalistyczna ocena poziomu funkcjonowania ucznia objętego kształceniem specjalnym (§6 ust.9 rozporządzenia)⁹;
- Za skuteczność działań odpowiada dyrektor przedszkola/szkoły (art.39 ust.1, pkt10 ustawy)¹⁰ i organ prowadzący(art.5a ust.4 ustawy)¹¹

⁶ Ustawa o systemie oświaty. Ustawa z dnia 20 lutego 2015 r. o zmianie ustawy o systemie oświaty oraz niektórych innych ustaw ([Dz.U. 2015 poz. 357](#))

⁷ Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 24 lipca 2015 r. w sprawie warunków organizowania kształcenia, wychowania i opieki dla dzieci i młodzieży niepełnosprawnych, niedostosowanych społecznie i zagrożonych niedostosowaniem społecznym ([Dz. U. 2015 poz. 1113](#))

⁸ Ustawa z dnia 7 września 1991r.o systemie oświaty (tekst jednolity Dz. U. 2004 nr 256, poz. 2572 z późn. zm.)

⁹ Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 24 lipca 2015 r. w sprawie warunków organizowania kształcenia, wychowania i opieki dla dzieci i młodzieży niepełnosprawnych, niedostosowanych społecznie i zagrożonych niedostosowaniem społecznym ([Dz. U. 2015 poz. 1113](#))

¹⁰ Ustawa z dnia 7 września 1991r.o systemie oświaty (tekst jednolity Dz. U. 2004 nr 256, poz. 2572 z późn. zm.)

¹¹ Ustawa z dnia 5 grudnia 2014r. o zmianie niektórych ustaw w związku z realizacją ustawy budżetowej (Dz. U. z 2014r, poz.1877).